

Varen-Varia

18^e jaargang no. 1

voorjaar 2005

Inhoud

Van de voorzitter	1
Varenboeken zoeken	2
Winterharde varens in de Leidse Hortus	5
Sporenbank	8
Varenkrullen oogsten in Zuidelijk California	12
De varenrouwmug	14
Prikkebeen populariseerde Pteridomania.....	15
Van de leestafel:	
Polystichums in Macaronesie	17
Boekbesprekingen	
<i>Tree ferns</i> , door	
Mark F. Large & John E. Braggins	17
<i>A Natural History of Ferns</i> , door	
Robbin C. Moran	18
Gelezen in The Garden	18

Van de bestuurstafel

Van de Voorzitter

Varenvrienden,

Het voorjaar ligt in het verschiet. De relatief zachte winter, de uitschieter in februari niet meegeteld, zal er waarschijnlijk voor zorgen dat onze varentuintjes ongeschonden de winter door gekomen zijn. *Doodia media* en *Gymnocarpium (Gymnopteris) vestita* zijn mijn enige zorgenkindjes.

We verwachten weer een goede opkomst op onze algemene vergadering op 23 april in Leiden en dus ook een ruilbeurs met een grote verscheidenheid aan varens. Peter Hovenkamp heeft zich bereid verklaard om een lezing over *Nephrolepis* soorten te houden met aansluitende rondleiding in de kassen van de Hortus. Wij zouden graag wat meer over kamer varens willen zien in onze Varen Varia en wij nodigen u dus hierbij uit uw belevenissen met uw kamer/tropische varens met

ons te delen.

Wij zijn voortdurend bezig onze Website te vervolmaken. Nieuwe foto's en beschrijvingen worden regelmatig toegevoegd. Internet-surfers uit binnen en buitenland weten onze site te vinden en wij vinden ook regelmatig nieuwe websites die iets met varens doen. Kijkt u maar een naar deze prachtige Website: <http://www.bambusarium.de> prachtige foto's van varens, hosta's en bamboesoorten.

Wij hopen dat dit jaar weer een leerzaam en spannend varenjaar zal worden. En vergeet niet uw ervaringen te delen met alle leden van onze vereniging door te schrijven voor onze Varen Varia en deel te nemen aan de excursies die wij al voor u gepland hebben.

Van het secretariaat

Op het moment dat ik dit stukje schreef, woensdag 2 maart 2005, werden we hier in de Kop van Noord-Holland bedolven onder een pak sneeuw van 35 -40 centimeter! Na 30 uur onafgebroken sneeuwval kregen we ook nog eens een paar nachten met strenge vorst tot -13 graden, waarna je je eigen afvraagt of dit nog wel goed komt met de varens die al een beetje tevoorschijn kwamen.

De natuur herstelt zich wel weer, maar de prille krullen van de *Woodsia polystichoides* en de *Polystichum tripterum* waren wel te gronde gegaan. Om het maar niet over de *Dicksonia antarctica* en de *Asplenium lyalii* te hebben, daar heb ik nog wel m'n bedenkingen over.

Maar goed, we zullen wel zien.

Varenboeken zoeken

Harry Roskam

Al weer een tijdje geleden heb ik op een vergadering beloofd een artikeltje te schrijven over het zoeken en vinden van varenboeken, m.n. ook de mooie oude boeken uit het midden van de negentiende eeuw toen in Engeland de zogenaamde varengekte heerste.

Eerst de upper class, maar ook spoedig daarna, de middle class, stortte zich op het verzamelen van varens. In heel het Britse eiland werd door varenjagers gezocht naar varens, m.n. de variaties, die daar in grote mate bleken te groeien. Hoe extremer de variatie hoe gekker men er op was en hoe meer er voor betaald werd. Met hele wagonladingen kwamen de varens uit alle hoeken en gaten van het Britse eiland naar Londen en werden daar soms bij opbod verkocht. Er zijn gevallen bekend dat voor één enkele varen bedragen van wel BP£ 500,- werden betaald. Zeker voor die tijd een enorm vermogen. De gekte van toen is te vergelijken met de tulpengekete die wij in ons eigen land hebben gehad, waarbij soms hele huizen van

Denkt u nog even aan de volgende data?

Zaterdag 23 april de voorjaarsledenvergadering. Aanvang 10.30 uur te Leiden

Zaterdag 28 mei een excursie naar de firma Tas te Aalsmeer. Opgave voor 21 mei.

Zaterdag 2 juli naar de Ardennen o.a. bezoek aan kwekerij La Fougeraie te Stade. Opgave voor 25 juni

Als laatste **zaterdag 24 september** de najaarbijeenkomst bij kwekerij JCL Tuinvarens te Ellemeet. Opgave voor 17 september,

Alle opgaves graag bij het secretariaat.

eigenaar verwisselde voor een bijzondere tulpenbol.

Al die bijzonder varenvariaties kregen in die tijd hun eigen benaming, soms tot in het extreme toe. Een veertje iets meer gebogen dan zijn buurman en er was weer een nieuwe variatie geboren.

Gelukkig zijn we daar nu grotendeels van teruggekomen en zijn de variaties alleen nog in grote groepen verdeeld. Maar in die tijd was het een hele toer om je collectie goed op naam te krijgen.

Naast de honger naar de levende plant ontstond zo als vanzelf de honger naar boeken waarin de planten beschreven en afgebeeld stonden.

Het was een tijd waarin de fotografie nog in zijn kinderschoenen stond en de druktechniek nog niet zo ver gevorderd was dat ze dit goed kon afdrukken. En als u zelf wel eens varens heeft gefotografeerd weet u hoe moeilijk het is een varen goed herkenbaar, los van zijn meestal groene achtergrond op de plaat te zetten.

Daarom werd ook in die tijd nog steeds voortgeborduurd op de beproefde klassieke manier van afbeelden van de planten, door tekeningen. Tussen haakjes, tot de dag van vandaag nog steeds de beste manier, ook in wetenschappelijke uitgaven, om alle details van een plant goed te kunnen uitbeelden.

Eerst in wetenschappelijke, even later in semi-wetenschappelijke boekwerken, werden al de bekende soorten en variaties op een rij gezet. De meeste mooie uitgaven zijn toen tot stand gekomen, met schitterende etsen. Eerst nog stuk voor stuk met de hand in gekleurd en daarmee, ook tegenwoordig, bijna onbetaalbaar. Later ook in kleurendruk, soms met maar één kleur. Groen dus. Soms ook in twee of drie kleuren, met bruin en geel, erbij. Meer was voor varens vaak niet nodig. In de tweede helft van de negentiende eeuw ontwikkelde de druktechniek zich verder en werd het drukken van boeken daarmee goedkoper en daarmee het uitbrengen van de eerder genoemde werken relatief duurder. Vaak te duur om nog uitgegeven te krijgen.

Middels die nieuwe druktechnieken kwamen de varenboeken ook binnen het bereik van de middle class. Veelal waren deze boeken gebaseerd op de eerder genoemde luxe uitgave. Via, voor ons nu primitieve duplicertechnieken, kwamen die schitterende tekeningen nu als slap aftreksel, maar meestal nog zeer herkenbaar, in deze boeken terecht.

Op deze manier hielp de ontwikkeling van de techniek de varengekte op gang. Want nu wilde ook het gewone volk die planten in eigen tuin. Engeland was nagenoeg leeggeroofd en de varenkwekerijen (ferneries) deden daarom goede zaken.

Naast de winterharde varens uit Engeland zelf, kwamen er ook vele schitterende werken uit over de enorme rijkdom aan exotische varens uit de tropen.

Ik zelf ben nu zo'n 25 jaar met varens bezig en in eerste instantie hoorden daar de uitgaven uit die tijd bij. Het boekje van

Rob Oudshoorn, Verrassende varens was de eerste, gevolgd door de Time-Life uitgave van Perl Filip, Varens. Maar ook bij mij sloeg de varengekte toe, steeds meer varens en in den beginne ook zoveel mogelijk variaties én steeds meer boeken om er het fijne van te weten te komen. Inmiddels staan het verzamelen van boeken over varens en kweken van de levende planten voor mij op het zelfde plan.

En naast de ook fantastische moderne boeken verzamel ik die antieke boeken. Eerst de nog redelijk betaalbare uit die tweede helft van de negentiende eeuw, later ook die zeldzame oorspronkelijk werken uit de eerste helft en midden van die eeuw.

In de jaren tachtig en begin jaren negentig door de antiquariaten in Nederland af te struinen; later, helaas, via het internet.

Helaas via internet, omdat ik daarmee toch een stukje van de spannende romantiek van het afstruinen van al die zo bijzondere soms zelfs vreemde antiquariaten misloop. Weliswaar niet helemaal, want ik kan het nog steeds niet laten om ieder antiquariaat binnen te lopen en te vragen naar varenboeken. En dan, welhaast in alle gevallen, eerst de verwarring op het gezicht en even later het begrip te zien doorbreken. Varen en varens. Het schipperen en die gekke planten moeten even in het koppie van de boekhandelaar van elkaar gescheiden worden. Je moest maar afwachten of er wat was. De collectie varenboeken groeide maar heel geleidelijk. En dat was eigenlijk wel zo prettig voor de portemonnee. Terwijl de prijzen in die tijd eigenlijk best wel meevielen. Zeker als je die vergelijkt met tegenwoordig.

En hoewel ik mijn varenboeken nooit als belegging heb gekocht, zit er inmiddels menig exemplaar bij dat in prijs tientallen keren over de kop is gegaan. Eén exemplaar, destijds gekocht voor vijftien gulden is nu meer dan € 1200,- waard. Altijd meegenomen nietwaar.

De romantiek is er met internet dus wel af. Nu typ ik eens in de maand in de boeken-

zoekmachines het woord "ferns" in en ik krijg van alle aangesloten antiquariaten (en geen enkel zichzelf respecterend antiquariaat kan zich permitteren om zich niet aan te sluiten) uit de hele wereld een lijst met beschikbare varenboeken voor mijn neus. Vaak met honderden tegelijk.

Uitzoeken maar. En als je weet waar je naar moet zoeken, het zit er bij en je hebt de -tegenwoordig vaak dure- prijs er voor over is "alleen" een druk op de knop nodig om het te bestellen.

"Maar", voor je hebberig op die bestelknop drukt wel eerst even wachten en opnieuw beginnen. Het prettige van internet is nu weer dat je dat ene specifieke boek opnieuw in diezelfde zoekmachine in kan typen om zodoende alle aanbiedingen (als die er zijn) van dat ene boek met elkaar te vergelijken. Nu met schrijversnaam en titel misschien zelfs met de aanduiding van de hoeveelste druk die je wilt hebben. Daarna kan je alle aanbiedingen

vergelijken qua prijs natuurlijk, maar ook qua staat. Meestal wordt goed beschreven hoe de staat van het boek is. Welke omslag, slijtageplekken, al of niet vochtkringen, stempels of zegels van bibliotheken, enz, enz. Al dit soort zaken hebben invloed op de prijs en moeten dus tegen elkaar worden afgewogen.

Bij de betere boekenzoekmachines wordt je, als je op de bestelknop hebt gedrukt, doorgesluisd naar een beveiligde website om je creditcardgegevens in te kunnen vullen. Wanneer je daarna op de verzendknop drukt is je bestelling definitief. In de meeste gevallen krijg je dan vanzelf snel een mailtje terug van zowel de boekenzoekmachine als het antiquariaat waar het boek vandaan moet komen. Soms krijg je de vraag terug via welke weg je het boek opgestuurd wil krijgen. Normaal of per luchtpost. Voor de laatste worden extra verzendkosten in rekening gebracht. Soms ook is/zijn het boek of de boeken die je besteld zo zwaar dat de verzend-

JCL Tuinvarens

Wij zijn een jong bedrijf dat zich gespecialiseerd heeft in winterharde varens. Het is ons streven om ieder seizoen een aantal nieuwe varens in onze collectie op te nemen.

Speerpunten van het bedrijf zijn het leveren van kwalitatief goede planten en het deskundig voorlichten van consument en vakman.

U kunt kijken op onze Website voor informatie: <http://www.tuinvarens.info/>

JCL Tuinvarens
Kuijerdamsewg 12
4323 LC Ellemeet (Schouwen-Duiveland)
Nederland

Telefoonnr.: 0111-672627 / 06-53626549
Fax: 0111-672628
E-mail: info@tuinvarens.info

kosten behoorlijk kunnen zijn. Zeker als dat overzee moet. Mij is altijd gevraagd of ik daar dan mee kan instemmen. En natuurlijk doe je dat dan, omdat je wel begrijpt dat een boek in eerste instantie wordt geprijsd zonder verzendkosten.

Hoewel ik ook zo mijn huiver heb om mijn creditcardgegevens op internet achter te laten, ben ik daar nog nooit mee op de koffie gekomen. Immers, de site waarin je dat moet invullen is beveiligd, de betaling vindt plaats via de organisatie van de boekenzoekmachine, die het vervolgens doorsluist naar de betreffende boekhandelaar. De boekenzoekmachine-organisatie kan zich op geen enkele manier permitteren om hierbij fouten te maken, want dan krijgen ze zowel de kopers als de verkopers op hun nek.

En nu de hamvraag, welke boekenzoekmachines zijn er dan wel?

Voor oude boeken:

<http://www.boekenvondst.nl/>
<http://antiqubook.nl/>
<http://ilab-lila.com/>

Voor nieuwe boeken:

<http://koeltz.com/>
<http://timberpress.com/>
<http://boekweb.nl/>
<http://bibliofind.com/>
<http://boekfinder.com/>

Er zijn er waarschijnlijk wel meer, maar dit zijn wel zo'n beetje de interessantste.

Mocht je ook varenboeken verzamelen en/of een enkel exemplaar willen kopen en daar eerst meer informatie over wil hebben, dan kan je mij altijd bellen. Grote kans dat ik dat boek in mijn collectie heb en je er dus alles over kan vertellen. Je vindt me in de ledenlijst.

De kleurenplaat bij dit nummer is een reproductie uit één van Harry's boeken: *Polypodium* (nu *Gymnocarpium dryopteris* uit: Thomas Moore. 1859. The natural printed ferns.

Winterharde varens in de Leidse Hortus

Harry Roskam

Het is al weer een tijd geleden dat ik over de winterharde varens in de Leidse Hortus schreef. Om preciezer te zijn, het was winter 2001. Het artikel ging over Martin Rickard in de Leidse Hortus. Deze voormalige voorzitter van de Britse Varenvereniging en kenner van (variaties van) winterharde varens was bij ons op bezoek om te helpen ongedetermineerde soorten en variaties op naam te krijgen. We kennen hem ook van zijn mooie boek "De complete gids voor tuinvarens" dat toen in vertaling ten doop werd gehouden en dat nu helaas al weer in de dump is te vinden.

En hoewel ik daarna, vanwege zeer drukke werksituatie, niet meer toekwam aan het schrijven van een vervolg in deze serie, is het werk in de varentuin in Leiden wel gewoon doorgedaan. Voor mij dé manier om bij te komen van het drukke werk.

Maar voordat ik over de varens kom te spreken eerst even over de Hortus zelf. In de afgelopen tijd is daar veel veranderd. Vijf medewerkers zijn vervroegd met pensioen gegaan, waaronder de directeur Jan de Koning en de Hortulanus Carla Teune. Jan geniet nu van –de verbouwing– van een tweede huisje in Frankrijk en schrijft ondertussen aan o.a. een nieuwe uitgave van Boom's Dendrologie en Carla kan het werk op de Hortus niet laten en gaat gewoon door bij de Hortus als een soort super-vrijwilliger. De opvolging van Jan wordt vooralsnog op een voorbeeldige manier waargenomen door Gerda van Uffelen. Of zij ook wil gaan meedingen voor de definitieve opvolging is ook voor haar nog niet duidelijk. De procedure start nadat er dit voorjaar een nieuwe overkoepelende directeur voor het Herbarium is aangesteld. Spannende tijden voor de Hortus.

In de tuin zelf is de afgelopen jaren heel veel geïnvesteerd. De oude Oranjerie en de daarachter gelegen oude vakwerk-schuren zijn volledig gerestaureerd en wat

de verwarming en luchtbehandeling betreft gemoderniseerd. Tegelijk is ook het voorplein van de Oranjerie iets uitgebreid en opgeknapt, zodat de oranjerieplanten nu alle ruimte hebben en zomers een mooie toegangslaan naar de kassen vormen. De muur naast de Oranjerie zal waarschijnlijk dit jaar geheel opnieuw in oude gedaante worden opgetrokken. En belangrijk, de oude systeemtuin gaat geheel op de schop en zal opnieuw worden ingericht naar de nieuwste systematische inzichten van deze tijd. Zoals wellicht bekend, is de systematiek van het plantenrijk de laatste jaren door de nieuwste onderzoekstechnieken voor een groot deel door elkaar geschud. Daarnaast zijn of zullen ook het tuinhuis, waar wij altijd onze voorjaarsvergadering houden, en de gereedschapschuur, alsmede het kantoor aan de gracht geheel worden opgeknapt. Met name die laatste was hard nodig want het kantoorpersoneel moest de afgelopen jaren haar werk doen in waarschijnlijk het meest afgeleefde kantoor van Nederland.

En daarna komen, naar wij hopen, nog de kassen aan de beurt.

Voorwaar geen geringe investeringen. Het gaat hierbij om een miljoeneninvestering. En daarmee lijkt de toekomst van de tuin vooralsnog gered. Het is nog maar een paar jaar geleden dat die toekomst aan een zijden draadje hing en zij leek af te stevenen op een toekomst als stadsparkje.

De varentuin heeft van dit alles geen weet en groeit en "bloeit" steeds verder. Het voor de varens bestemde deel van de tuin staat nu bomvol waardoor het moeilijk wordt om nieuw soorten die toch nog binnendruppelen een plek te geven. Daardoor is het noodzakelijk geworden om groepen varens in aantal te verkleinen en indien nodig te hergroeperen. Ook moeten we een keus maken binnen de toch nog vrij grote groep van cultivars die in de tuin staan. In principe mag ik in de varentuin alleen botanische exemplaren van bekende geografisch afkomst neerzetten omdat de tuin een wetenschappelijke

grondslag heeft. Zolang er voldoende plek was waren die cultivars geen probleem, maar nu gaat het knellen. Zeker niet alle cultivars zullen verdwijnen. De mooiste blijven staan om het publiek toch een beeld te geven van wat de natuur met een soort vermag.

Al dit gespit was ook hard nodig omdat de varentuin nu al weer zo'n 15 jaar oud is en sommige plantbedden na zoveel jaar wel enige grondverbetering kunnen gebruiken. De basis van de tuin is toch rivierklei. Door de eeuwenlange bewerking heeft dat niet meer zijn volledige vaste structuur, maar als er te lang niets aan wordt gedaan slaat de grond toch weer dicht. We brengen in de te vernieuwen plantbedden dan ook een flinke hoeveelheid mulch toe en spitten dat door. Ze kunnen er dan weer een flinke hoeveelheid jaren mee vooruit.

De mulch maken we tegenwoordig zelf door alle tuinafval zelf te vermalen en te laten besterven. Vroeger werd dat in grote containers afgevoerd. De hoeveelheid groenafval is enorm en navenant de hoeveelheid mulch die we daarvan verkrijgen. Soms hebben we zelfs enige moeite om het allemaal te kunnen verwerken. Duidelijk een luxe probleem.

Van de zes boomvarens, *Dicksonia*, die sinds twee jaar in de volle grond staan, heeft er één de vorige winter niet overleefd. Waarschijnlijk niet door de vorst maar door rotting. Vorige winter had ik de boomvarens voor de winter ingepakt door er gaas omheen te spannen en dit vol te gooien met blad. Dat wordt waarschijnlijk toch te vochtig en gaat rotten. Deze winter heb ik ze ingepakt op de Japanse manier, door ze met rietmatten te omwikkelen en boven dicht te binden. Het ziet er op deze manier voor het publiek ook veel mooier uit. Ben benieuwd hoe ze er dit keer uitkomen.

De *Blechnum nudum* 's uit Nieuw Zeeland hebben de vorige winter onder bedekking van een partij dennennaalden glansrijk overleefd en stonden er het afgelopen sei-

zoen prachtig bij.

Als een exemplaar van *Todea barbara*, nu nog in de kwekerij onder de naalden, deze winter goed overleeft ga ik ook deze soort het volgend seizoen in de tuin aanplanten.

Het moeras heeft jaren de tijd nodig gehad om echt tot ontwikkeling te komen, maar mag nu ook echt gezien worden. Het sphagnum is volop aangeslagen en vormt inmiddels een dik tapijt. Opmerkelijk is dat m.n. rondom de vleesetende planten, *Sarracenia* etc. de sphagnum het nog veel beter doet. Het lijkt er op dat de *Sarracenia*'s invloed hebben op de groei van het sphagnum om zo hun eigen groeiplaats te optimaliseren. Waar ik in het moeras niet zo blij mee ben is de enorme groei van *Blechnum penna-marina*. Het begint een plaag te worden. Zo hard groeit en overwoekert het alles.

Binnenkort dus maar de lieslaarzen aan en op de knieën aan het *Blechnum* trekken.

Gelukkig doet zijn familielid *Blechnum chilense* het een stuk bescheidener, maar daarmee niet minder mooi, in het moeras. Een prachtplant.

Een soort die het jaren lang gewoon goed heeft gedaan en nu opeens problemen geeft, is *Cystopteris dickieana*. Deze breidde zich in het begin steeds verder uit en is nu in twee jaar tijd sterk teruggelopen. Ik heb de standplaats inmiddels veranderd. Ze staat nu lang het pad bij de sterrenwacht, waar al meerdere *Cystopteris*-soorten het goed tot redelijk doen. Ben benieuwd of ze het hier beter gaat doen.

Wat ik tot mijn voortdurende verbazing en ergernis maar niet aan de praat krijg is onze eigen inheemse *Blechnum spicant*. Ik heb al vele standplaatsen en grondmengsels geprobeerd, maar helaas.

We blijven het echter proberen.

Groot probleem voor de varentuin is het gebrek aan tijd om de administratie van

de collectie goed op orde te houden. Elke aangeplante soort heeft zijn eigen nummer en krijgt dat mee op een bordje met zijn naam op zijn standplaats. De plaats van de plant met naam en nummer gaan de computer in.

Maar helaas, in de loop van de tijd verdwijnen de bordjes in de tuin en voor je het weet, weet je niet maar waar je planten staan. Plattegronden tekenen van ieder plantvak met daarop de positie van een plantgroep en dat ook actueel houden, is een must. Maar nogmaals, met één dag in de week kom je daar onvoldoende aan toe. Gevolg is nu dat de collectie varens dus inderdaad niet meer voldoende gedocumenteerd is. En dat is enorm jammer. Maar goed, we blijven roeien met de riemen die we hebben en doen dat dan maar zo goed mogelijk. Nog een paar jaar, dan de Vut en heb ik meer tijd om de zaken op orde te krijgen. Als er iemand is die mij nu al op vrijdag wil komen helpen? Dan is hij/zij van harte welkom.

Uit de sporenbank

- ADI-PE-99-01 *Adiantum pedatum* 'Japonicum' (1 X) Jap 29-08-99 Bijz: Nieuw blad is mooi rood van kleur. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.su.GT.nt.zu.HA.bo.ro.KL.ko.HO.30/60.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma
- ASP-FL-98-00 *Asplenium flaccidum* 'Terrestre' (1 X) Aus 30-08-98 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- ASP-NI-99-00 *Asplenium nidus* (1 X) Z.O.Azië 30-08-97 Bijz: In de volksmond "nestvaren" genoemd. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.60/90.WH.ne.BV.enkv.WG.ne.GV.vo.T.po.L.sc.WT.ro.WS.re
- ASP-NI-99-01 *Asplenium nidus* (1 X) Z.O.Azië 30-08-99 Bijz: In de volksmond "Nestvaren" genoemd. Kenm: BK.dg.GH.su.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.60/90.WH.ne.BV.enkv.WG.ne.GV.vo.T.po.L.sc.WT.ro.WS.re.
- ASP-SC-00-00 *Asplenium scolopendrium* 'Angustifolia' (1 X) 24-10-00 Bijz: Smalle gerafelde bladeren. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.al.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.WH.ja.BV.enkv.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- ASP-SC-01-01 *Asplenium scolopendrium* (1 X) 09-01-01 Bijz: "tongvaren" ook bekend als *Phyllitis scolopendrium*.. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.su.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.enkv.WG.ja.ne.GV.vo.L.sc.WT.ro. ID/Herk.: K Werner Roermond
- ASP-TR-00-00 *Asplenium trichomanes* 'Ramo-cristata' (1 X) 24-10-00 Bijz: Gegaffelde vertakking aan de top van het blad. Kenm: BK.dg.GH.su.GT.al.HA.ro.KL.ko.HO.<30.WH.ja.BV.enkv.ge.WG.ja.GV.dr.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: Hort.Amst/R Huibers
- ASP-TR-01-01 *Asplenium trichomanes* (1 X) 23-10-01 Bijz: Steenbreekvaren. Kenm: BK.lg.gr.GH.su.mo.GT.al.HA.bo.ro.KL.ge.su.HO.<30.WH.re.BV.enkv.ge.WG.ne.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: K Werner
- ASP-X -03-00 *Asplenium x ebenoides* (1 X) 24-12-03 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- ATH-FI-02-02 *Athyrium filix-femina* 'Cristatum' (1 X) N. HEM 31-08-02 Bijz: Top Blad/veren gekuifd. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.GT.nt.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- ATH-FI-04-03 *Athyrium filix-femina* 'Percritsatum' (3 X) 28-09-04 Bijz: Rode steel mooi uitlopen in voorjaar. Kenm: BK.gr.GH.la.GT.nt.zu.HA.bo.mo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.dr.ge.WG.ne.GV.vo.na.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- ATH-FI-04-04 *Athyrium filix-femina* 'Fieldiae' (3 X) 28-09-04 Bijz: Hoge slanke veren. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.WH.ja.BV.en.ve.WG.ne.GV.vo.na.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- ATH-FI-99-00 *Athyrium filix-femina* (1 X) Europa 29-08-99 Bijz: In de volksmond "Vrouwijtjesvaren" genoemd. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.90/150.WH.ja.BV.dr.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma
- ATH-NI-99-00 *Athyrium niponicum* 'Metallicum' (1 X) O. Azië 29-08-99 Bijz: Mooi wit/grijs/groen blad met paarse nerf.. Kenm: BK.gv.GH.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.kk.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma/K Werner
- BLE-PE-02-01 *Blechnum penna-marina* 'Alpinum' (1 X) Europa 10-11-02 Bijz: Kleinere uitvoering. Kenm: BK.dg.GH.su.mo.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.enkv.ve.WG.ja.GV.vo.T.bb.L.sc.zs.WT.kk.WS.be. ID/Herk.: B Mars
- BLE-PE-99-00 *Blechnum penna-marina* (1 X) N.Europa 31-08-99 Bijz: Grottere uitvoering. Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.bb.L.sc.WT.ml.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma / B Mars
- BLE-SP-99-00 *Blechnum spicant* (4 X) Europa 31-08-99 Bijz: Ook wel Dubbelloof genoemd. Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.nt.HA. bo.ro.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.ve.WG.ja.GV.dr.vo.T.bo.L.sc.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma K Werner
- CAM-AN-97-00 *Campyloneuron angustifolium* (1 X) C+Z.Am. 31-08-97 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- CYR-FO-03-00 *Cyrtomium fortunei* Clivicola (2 X) 17-08-03 Bijz: Rand veren gelobd. Bladstelen overhangend. Kenm: BK.lg.GH.la.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.ve.WG.ja.GV.vo.na.T.bo.L.sc.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- CYR-FO-98-00 *Cyrtomium fortunei* (4 X) Jap.Chin.Kor. 30-08-98 Bijz: Lijkt op *Cyrtomium falcatum* maar blad is dof van kleur. Kenm: BK.gr.GH.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.re.BV.en.ge.WG.ne.GV.dr.vo.T.bo.L.zs. WS.ge. ID/Herk.: J Veldkamp/K Werner
- CYS-FR-04-01 *Cystopteris fragilis* 'Cristata' (1 X) 28-09-04 Bijz: Zeldzame varen. Kenm: BK.lg.GH.la.GT.nt.HA.bo.WH.ja.BV.du.ge. WG.ne.GV.vo.na.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- CYS-FR-98-00 *Cystopteris fragilis* (1 X) Europa 30-08-98 Bijz: In de volksmond Blaasvaren genoemd. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.al.HA.ro.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.dr.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.kk.WS.ni. ID/Herk.:

- CYS-RE-03-00 *Cystopteris regia* (2 X) 24-12-03 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-AF-04-01 *Dryopteris affinis* 'Pinderi' (3 X) Eur ZW azie 28-09-04 Bijz: Kleinere vorm van *Dryopteris* x 'stebleri'. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.su.GT.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-AF-99-00 *Dryopteris affinis* (2 X) Eur.Z.W.Azië 29-08-99 Geen bijz: Kenm: BK.dg.GH.su.mo.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.90/150.WH.ja.BV.du.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.re. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-AT-98-00 *Dryopteris atrata* (5 X) O. Azië 30-08-98 Geen bijz: Kenm: BK.gr.GT.zu.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.WH.ja.BV.en.ge.WG.ja.GV.vo.na.T.bo.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-AU-01-00 *Dryopteris austriaca* (1 X) 03-07-01 Bijz: Brede stekelvaren. Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: K Werner
- DRY-BU-01-00 *Dryopteris buchania* (1 X) 16-12-01 Geen bijz:Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk: Onbekend
- DRY-CA-01-00 *Dryopteris carthusiana* (1 X) Europa N Amerika 09-01-01 Geen bijz: Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.kk. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-CL-04-00 *Dryopteris clintoniana* (3 X) Eur N.Amerika 28-09-04 Bijz: Lange bladstelen vroeg uitlopend. Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.WG.ne.GV.vo.na.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-CO-04-00 *Dryopteris* x *complexa* 'Stableri' (3 X) 28-09-04 Bijz: Sterk rechtopgroeiende half wintergroene varen. Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.al.nt.zu.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.WH.ja.BV.en.ve.WG.ne.GV.vo.na.T.bo.L.zs.zo.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-CO-04-01 *Dryopteris coreano-montana* (4 X) 28-09-04 Bijz: Lijkt op wijfjesvaren maar is sterker. Kenm: BK.lg.GH.la.su.T.nt.zu.HA.bo.mo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.du.dr.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-CR-03-00 *Dryopteris crassirhizoma* (4 X) Korea China Jap. 24-12-03 Geen bijz:Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-CY-03-00 *Dryopteris cycadina* (2 X) 24-12-03 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-DI-99-00 *Dryopteris dilatata* 'Lepidota cristata' (1 X) Eur N-Am. 11-12-99 Geen bijz.: Kenm: BK.dg.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.60/90.WH.ja.BV.dr.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-ER-99-00 *Dryopteris erythrosora* (7 X) Chin.Jap.Kor. 28-08-99 Bijz: Rode sporendoosjes, nieuw blad is rood van kleur. Kenm: BK.dg.rg.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.dr.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.kk.WS.re. ID/Herk.: J Veldkamp
- DRY-ER-99-01 *Dryopteris erythrosora* 'Prolifica' (2 X) China.Jap.Kor. 11-12-99 Bijz: Jonge bladveren zijn kopergroen van kleur. Kenm: BK.gr.GH.la.GT.zu.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.WH.re.ja.BV.du.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.po.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: J Veldkamp
- DRY-FI-01-02 *Dryopteris filix-mas* 'Linearis Polydactyla' (3 X) N.Hem 09-01-01 Geen bijz.: Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.WH.ja.BV.enkv.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.zo.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-FI-03-03 *Dryopteris filix-mas* 'Crispa' (3 X) 17-08-03 Bijz: Fijn blad, Bestand tegen zon wind. Kenm: BK.dg.GH.la.GT.nt. HA.bo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.ro.kk.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-FI-04-04 *Dryopteris filix-mas* 'Linearis' (3 X) N.Hem 28-09-04 Bijz: Smalle secundaire veren blauw-groene waas. Kenm: BK.gv.GH.la.GT.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.zo.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-FI-04-05 *Dryopteris filix-mas* 'Cristata-Martindal' (3 X) N.Hem 28-09-04 Bijz: Spits toelopende kuiven aan het blad. Kenm: BK.gr.dg.GH.la.su.GT.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- DRY-FI-99-00 *Dryopteris filix-mas* (2 X) Europa 29-08-99 Bijz: In de volksmond Mannetjesvaren genoemd. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.90/150.WH.ja.BV.du.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.re. ID/Herk.: L Jaarsma/K Werner
- DRY-FI-99-01 *Dryopteris filix-mas* 'Linearis Polydactyla' (1 X) NHem 11-08-99 Geen bijz.: Kenm: BK.dg.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.WH.ja.BV.en.ve.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.zo.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-JU-98-00 *Dryopteris juxta* 'Posita' (3 X) 30-08-98 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-OD-01-00 *Dryopteris odontomala* (1 X) 16-12-01 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-ST-01-00 *Dryopteris stewartii* (4 X) 16-12-01 Geen bijz: . Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- DRY-TO-00-00 *Dryopteris tokyoensis* (1 X) Jap Kor 02-07-00 Bijz: Vormt een tamelijk smal rozet. Kenm: BK.lg.gr.GT.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.en.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: J Veldkamp
- DRY-UN-04-00 *Dryopteris uniformis* (2 X) Easia 28-09-04 Bijz: Zwarte bladsteel'half wintergroen. Kenm: BK.lg.GH.la.su.GT.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.en.ge.WG.ne.GV.dr.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers

- DRY-X -01-00 *Dryopteris x tavelii* (2 X) Eur 16-12-01 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- E-SP-00-01 *Adiantum pedatum* (7 X) Vs. Jap 11-07-99 Bijz: Nieuw blad is mooi rood van kleur.. Kenm: BK.gr.dg. GH.su.mo.GT.nt.zu.HA.bo.ro.KL.ko.HO.30/60.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: J Veldkamp/K Werner
- ELA-CR-99-00 *Elaphoglossum crinitum* (3 X) Z.am-w.indië 30-01-89 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- GYM-DR-99-00 *Gymnocarpium dryopteris* (2 X) Europa 28-08-99 Bijz: in de volksmond Gebogen beukvaren genoemd Kenm: BK.lg.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.dr.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.ml.WS.be. ID/Herk.: J Veldkamp
- HEM-AR-99-00 *Hemionitis arifolia* (2 X) Z.ZO.Azië 28-08-97 Bijz: Leerachtig pijlvormig blad met roodachtige sporendosjes. Kenm: BK.dg.GT.zu.HA.bo.KL.su.tr.HO.<30.WH.ne.BV.enkv.WG.ne.GV.vo.T.po.L.zs.WT.kk.WS.be. ID/Herk.:
- LEC-BA-99-00 *Lecanopteris balgooyi* (1 X) Celebes (centr.) 06-01-98 Bijz: Symbiose met mieren in holle rizoom. Kenm: BK.gr.GH.su.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.30/60.WH.ne.BV.ve.WG.ne.GV.vo.T.ha.po.L.sc.WT.kk.WS.ni. ID/Herk.: Jaarsma 96GR01025 W
- LEC-CR-98-00 *Lecanopteris crustacea* (2 X) Sumatra 06-01-98 Bijz: Symbiose met mieren in holle rizoom. Kenm: BK.dg.GH.la.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.<30.WH.ne.BV.ve.WG.ne.GV.vo.T.po.L.zs.zo.WT.ml.WS.ge. ID/Herk.: Jaarsma 89GR00120 G
- LEC-CU-99-00 *Lecanopteris curtisii* (2 X) Filippijnen 25-05-99 Bijz: Symbiose met mieren in holle platte rizoom. Kenm: BK.gv.GH.mo.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.30/60.WH.ne.BV.ve.WG.ne.GV.dr.vo.T.ha.po.L.zs.WT.kk.WS.ni. ID/Herk.: Jaarsma 87GR00136 W
- LEC-MI-98-00 *Lecanopteris mirabilis* (2 X) Nieuw Guinea 06-01-98 Bijz: Symbiose met mieren onder afgeplatte brede rizoom. Kenm: BK.dg.GH.mo.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.30/60.WH.ne.BV.ve.WG.ne.GV.dr.vo.T.po.L.zs.WT.ml.WS.re. ID/Herk.: Hort Utr 92GR00665 G
- LEC-SA-99-00 *Lecanopteris sarcopus* (1 X) Celebes (Indon.) 25-08-98 Bijz: Symbiose met mieren in holle rizoom. Kenm: BK.dg.GH.su.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.60/90.WH.ne.BV.ve.WG.ne.GV.dr.vo.T.ha.po.L.zs.WT.kk.WS.ge. ID/Herk.: Jaarsma 83GR00571 G
- LEC-SI-99-00 *Lecanopteris sinuosa* (3 X) Celebes 25-08-98 Bijz: Symbiose met mieren in holle rizoom. Kenm: BK.gr.GH.mo.GT.zu.HA.ep.KL.tr.HO.<30.WH.ne.BV.enkv.WG.ne.GV.dr.vo.T.po.L.zs.WT.ml.WS.ge. ID/Herk.: Jaarsma 82GR00208 W
- NEP-TR-00-00 *Nephelea tryoniana* (14 X) Midden Amerika 16-10-00 Bijz: Boomvaren zwarte stam met doornen en stengels. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.KL.su.tr.HO.>150.WH.ne.WG.ne.GV.vo.T.bv.L.zs.zo. ID/Herk.: J Ehlers Freiburg D
- ONO-SE-02-00 *Onoclea sensibilis* (1 X) 21-09-02 Bijz: Bolletjesvaren. Kenm: BK.lg.gr. ID/Herk.: K Werner
- OSM-RE-99-00 *Osmunda regalis* (3 X) Europa 31-08-99 Bijz: Ook wel Koningsvaren genoemd. Sporen uit vriezer. Direct zaaien. Kenm: BK.lg.GH.la.GT.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.>150.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.vp.L.sc.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: L Jaarsma
- PHE-DE-00-00 *Phegopteris decursive-pinnata* (1 X) Z-Eur+O-Azië 24-10-00 Bijz: Veerdelige bladeren blauw/groen gekleurd. Kenm: BK.gv.GH.la.GT.nt.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.WH.ja.BV.ve.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.zs. WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- PHY-SC-99-00 *Phyllitis scolopendrium* (1 X) Europa 29-08-99 Bijz: De plant is afkomstig uit bretagne (FR) en was daar 95 cm hoog. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.al.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.BV.enkv.WG.ja.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.ro.WS.re. ID/Herk.: L Jaarsma
- PHY-SC-99-01 *Phyllitis scolopendrium 'Laceratum Kaye'* (1 X) N.hem 31-08-99 Bijz: Kleine Tongvaren met half ingesneden gerafeld blad. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.al.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.enkv.WG.ja.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.WT.ro.WS.re. ID/Herk.: L Jaarsma
- POL-AC-00-01 *Polystichum aculeatum* (2 X) Eur N India 01-06-00 Geen bijz.: Kenm: BK.dg.GH.la.su.GT.al.HA.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.kk. ID/Herk.: Onbekend
- POL-AC-97-00 *Polystichum acrostichoides* (2 X) N.am 31-08-97 Geen bijz.: Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.ja.WG.ja.GV.vo.T.bo.po.L.zs.WS.re. ID/Herk.: Onbekend
- POL-AC-99-00 *Polystichum acrostichoides* (1 X) N.Am 11-12-99 Geen bijz.: Kenm: BK.gr.GT.zu.HA.bo.KL.ko.HO.30/60.60/90.WH.ja.BV.en.ge.WG.ja.GV.vo.na.T.bo.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- POL-AU-04-00 *Polypodium australe* (3 X) Eur 09-05-04 Bijz: Winterhard. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo. KL.ko.ge.HO.30/60.WH.re.WG.ne.GV.vo.T.bo.bb.L.zs.WT.kk.WS.ge. ID/Herk.: B van Wierst
- POL-NE-01-00 *Polystichum neolobatum* (2 X) JapChinNepHim 16-12-01 Geen bijz: Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend
- POL-SE-03-02 *Polystichum setiferum 'Iverganum'* (2 X) 17-08-03 Bijz: Ook geschikt als kuipplant. Kenm: BK.gr.GH.la.GT.al.nt.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ne.ja.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: R Huibers

- POL-SE-04-03 Polystichum setiferum 'Manica-infantes' (3 X) 28-09-04 Bijz: de acroscopische blaadjes naast de rachis lijken op kindervantjes. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.ni. ID/Herk.: R Huibers
- POL-SE-97-00 Polystichum setiferum 'Proliferum' (4 X) Europa 28-08-97 Bijz: De varen draagt jonge plantjes op de bladeren. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.re.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: J Veldkamp
- POL-SE-98-00 Polystichum setiferum (5 X) Europa 30-08-98 Geen bijz. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.60/90.WH.re.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.T.bo.L.zs.WT.ro.WS.be. ID/Herk.: Onbekend
- POL-SE-99-01 Polystichum setiferum 'Plumosum' (1 X) Europa 11-07-99 Geen bijz.: Kenm: BK.lg.gr.GH.la.GT.zu.HA.bo.KL.ko.HO.60/90.90/150.WH.ja.BV.du.ge.WG.ja.GV.vo.na.T.bo.L.sc.zs.WT.ro. ID/Herk.: Onbekend
- POL-TS-98-00 Polystichum tsus-simense (3 X) Jap.Chin.Kor. 30-01-98 Geen bijz.: Kenm: BK.gr.GH.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ge.su.HO.<30.WH.ne.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.po.L.zs.WT.kk.WS.be. ID/Herk.: Onbekend
- POL-VU-99-00 Polypodium vulgare (5 X) Europa 25-08-99 Bijz: In de volksmond Eikvaren genoemd. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.zu.HA.bo.ro.KL.ko.ge.HO.30/60.WH.ja.BV.en.GV.vo.T.bo.bb.L.zs.WT.kk.WS.re. ID/Herk.: L Jaarsma K Werner
- QUE-ZE-99-00 Quercifilix zeylanica (1 X) O-azie-SrilankaO-Ind. 11-08-99 Bijz: Dimorf. Kenm: BK.gr.GT.zu.HA.bo.KL.tr.HO.<30.WH.ne.BV.en.ge.WG.ne.GV.dr.vo.T.po.L.zs.WT.kk. ID/Herk.: J Veldkamp
- WOO-OB-01-00 Woodsia obtusa (4 X) N.Amerika 04-08-01 Bijz: Geen. Kenm: BK.gr.GH.la.su.GT.nt.zu.HA.bo.KL.ko.ge.HO.<30.WH.ja.BV.du.ge.WG.ne.GV.vo.T.bo.L.sc.zs.WT.ro.kk.WS.ni. ID/Herk.: J Veldkamp R Huibers
- WOO-PO-03-00 Woodsia polystichoides (2 X) 24-12-03 Geen bijz. Geen kenmerken aanwezig. ID/Herk.: Onbekend

Toelichting

De betekenis van de afkortingen:

Betreft	Afk.	Afk.	Betekenis	Betreft	Afk.	Afk.	Betekenis
Bladvorm	BV.	ev.	Enkelvoudig	Bladkleur	BK.	lg.	Lichtgroen
	BV.	du.	Dubbel geveerd		BK.	gr.	Gewoon groen
	BV.	dr.	Drievoudig geveerd		BK.	dg.	Donkergroen
	BV.	zf.	Zeer fijn geveerd		BK.	rg.	Roodgroen
	BV.	gv.	Gevarieerd		BK.	gv.	Gevarieerd
Groeit op hoogte	GH.	la.	Laagland	Wintergroen	WG.	ja.	Ja
	GH.	su.	Submontaan		WG.	ne.	Nee
	GH.	mo.	Montaan		WG.	so.	Soms
Grondtype	GT.	al.	Alkalisch	Grondvochtigheid	GV.	dr.	Droog
	GT.	nt.	Neutraal		GV.	vo.	Vochtig
	GT.	zu.	Zuur		GV.	na.	Nat
Habitat	HA.	bo.	Bodemvaren	Type varen	T.	bv.	Boomvaren
	HA.	ep.	Epifyt		T.	bo.	Borderplant
	HA.	mo.	Moerasvaren		T.	ha.	Hangplant
	HA.	ro.	Rotsvaren		T.	kl.	klimplant
	HA.	wa.	Watervaren		T.	po.	Potplant
	HA.	wo.	Woestijnvaren		T.	vp.	Vijverplant
					T.	bb.	Bodembedekker
	K.	ge.	Gematigd	Lichteisen	L.	sc.	Schaduw
	K.	su.	Subtropisch		L.	zs.	Zon/Schaduw
	K.	tr.	Tropisch		L.	zo.	Zon
Planthoogte in cm	HO.	< 30	Kleiner dan 30	Wortelstok type	WT.	ro.	Rechtopstaand
	HO.	30/60	Tussen 30 en 60		WT.	kk.	Kort kruipend
	HO.	60/90	Tussen 60 en 90		WT.	ml.	Middellang
	HO.	90/120	Tussen 90 en 150		WT.	lk.	Lang kruipend
	HO.	>150	Groter dan 150		WT.	zl.	Zeer lang
Winterhard	WH.	ne.	Nee	Wortelstok bedekt met schubben	WS.	ni.	Niet
	WH.	be.	Beetje		WS.	be.	Beetje
	WH.	re.	Redelijk		WS.	re.	Redelijk
	WH.	ja.	Ja		WS.	ge.	Geheel

Varenkrullen oogsten in Zuidelijk California

George Yatskievych, *Missouri Botanical Garden, St. Louis*

Overgenomen uit: Fiddlehead forum sept.-okt. 2003 Volume 30 Nummer 4.

Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) komt in grote hoeveelheden voor in het San Bernardino Nationaal Park in het zuiden van California.

Onder leiding van parktoezichthouders is er een speciaal educatief programma opgezet voor Amerikanen van Aziatische oorsprong om krullen van adelaarsvarens te mogen oogsten.

Dit gedurende een zes tot acht weken in het vroege voorjaar. (De lengte van de oogsttijd hangt af van de hoeveelheid regen die er is gevallen en het aantal opkomende varenkrullen voor de oogst).

De parkwachten leiden een onderzoeksproject om meer over de achtergronden van de verzamelaars te weten te komen en over de motieven om te oogsten. Dit alles staat onder strenge controle van het S F P P (Special Forest Product Program).

De meeste verzamelaars zijn Amerikanen van Koreaanse afkomst. Korea is vaak het middelpunt geweest van oorlogen en conflicten, de inwoners leefden van dag tot dag. Een ongeregeld aspect van het leven in Korea was de bekwaamheid om voedsel uit het bos te verzamelen. Varens kwamen in Korea niet in grote hoeveelheden voor, maar zijn zeer in trek bij z'n inwoners.

Andere verzamelaars komen van oorsprong uit Japan (20%), de rest bestaat uit blanken.

Varens oogsten wordt veel gedaan door mensen van middelbare tot hogere leeftijd, er zijn maar weinig jongeren die men hier ziet. Sommigen oogsten omdat het een band onderhoudt met het oorspronke-

lijke vaderland waar ze vandaan komen.

De krullen zijn niet alleen een delicatessen die men in familiekring nuttigt, maar symboliseren ook hun culturele achtergronden, ethische waarden en belevenissen.

Om de varens – die ongeveer 25 cm hoog moeten zijn - te oogsten moet de scheut ruwweg 10 cm boven de grond worden beetgepakt. De stengel wordt naar de verzamelaar toe losgetrokken.

Veel mensen die komen oogsten hebben kleurrijke kleding en witte handschoenen aan tijdens het verzamelen. De heldere kleuren zijn nodig om op te vallen in de bossen. Ze arriveren in groepjes van vier mensen, maar raken tijdens het werken al spoedig verder uit elkaar. Door de felle kledingkleuren weet de een waar de ander zich bevindt.

De geogste krullen worden kort gekookt in zuiver water, waarna ze op een uitgespreid laken worden gedroogd. Eenmaal gedroogd worden ze opgeslagen voor toekomstig gebruik. Wanneer men ze nodig heeft worden ze vier tot vijf uren in de week gezet of twee tot drie uur lang gekookt. Sommigen gebruiken het bijna iedere dag in hun maaltijden zoals soepen of men bakt ze in sesamolie met sesamzaad, zout en peper.

Anderen gebruiken de geconserveerde krullen voor speciale gelegenheden als Nieuwjaarsdag, Chinees nieuwjaar (Koreanen gebruiken de Chinese kalender), Maan-festival (15 Augustus) en het Grote Maan-festival (najaar).

De krullen worden hoofdzakelijk voor consumptieve doeleinden gebruikt. Andere redenen om te oogsten zijn om sociale – en milieuoogpunten: tijd besteden met familie, een dagje weg uit het drukke stadsleven en oog hebben voor de natuur.

Sommigen proberen jongeren aan te zetten om respect te hebben voor de culturele waarden van het oogsten en het leren eten van varens.

Het programma houdt ook in om de verzamelaars te informeren om rekening te houden met beschermde planten en dieren die in de aangewezen gebieden voorkomen.

Van belang is dat iedereen zich aan de regels moet houden om ook in de toekomst het verzamelen mogelijk te maken. Om dit duidelijk te maken zijn er regels opgesteld zowel in het Koreaans als in de Japanse taal. Vooral ouderen gebruiken nog hun eigen taal.

Een groot deel van het gebied is verboden terrein omdat de zeldzame rubberboa het tot z'n territorium en dus broedplaats heeft. Dit wordt aangegeven door borden met tekeningen van de bewuste slangensoort en de waarschuwingen in de diverse talen. De parkwachten zijn bang dat de slangen ten prooi kunnen vallen aan de verzamelaars die ze kunnen gebruiken voor medicinale doeleinden.

Dat de regels niet altijd goed nageleefd worden blijkt ook uit het feit dat men dikwijls moet ingrijpen bij verzamelaars die

de verkeerde kleur voorraadtas gebruiken die niet voor die dag bestemd is. De parkwachten zijn daarin coulant en wijzen de mensen op de juiste richtlijnen.

Daarvoor is dit project: proberen om de tradities, waarden en normen die vooral de Koreaanse en Japanse inwoners naleven in stand te houden.

Noot van de redactie

Adelaarsvaren is in grote delen van Nederland een algemene soort, en varenliefhebbers zouden het idee kunnen opvatten om er ook eens een maaltje van bij elkaar te sprokkelen. **Doe dit niet.**

Adelaarsvaren bevat giftige, kanker-
verwekkende stoffen, en het eten ervan moet sterk worden afgeraden.

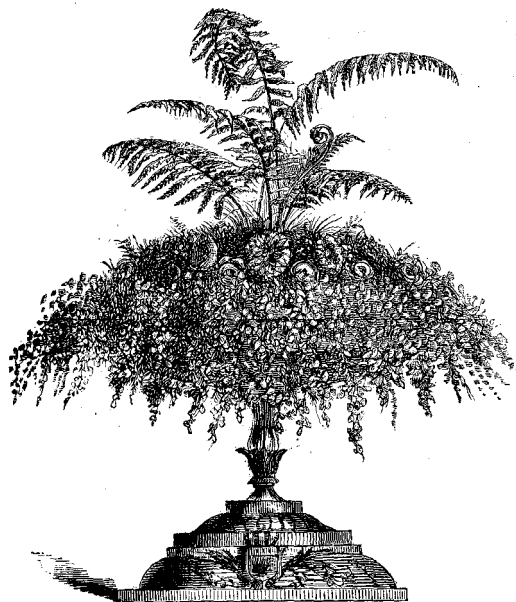

Fig. 7. Surtout de table surmonté d'une fongère herbacée.

Een betere manier om varens bij een feestelijke maaltijd te presenteren is deze suggestie uit een 19e eeuws Frans varenboek

De varenrouwmug

Servaas Koster

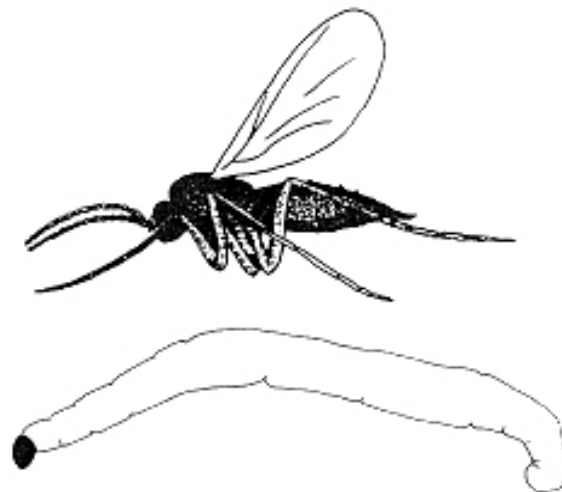
In mijn werk als bonenveredelaar heb ik regelmatig te maken met ziekten en plagen. Een daarvan is de varenrouwmug (Sciaridae), gelukkig is dit niet zo'n probleem als verschillende bacteriën, schimmels en virussen.

In de kas zaaien we ongeveer begin Februari bonen voor een tussen-vermeerdering. Eerst zaaien we de zaden in potgrond, daarna maken we ze ziek met schimmels en bacteriën, in sommige kruisingen houden we maar van de 100 planten 15 tot 20 plantjes over. Daarna worden deze planten uitgeplant in emmers, 2 stuks per emmer. Jullie begrijpen wel dat we erg zuinig zijn op deze planten. Op de tabletten waarop deze emmers worden neer gezet, hebben wij plastic neergelegd zodat het water niet gelijk weg loopt. We hebben dan druppel-bevloeiing zodat we regelmatig water en bemesting kunnen geven.

Op sommige plaatsen blijft er wel eens wat water staan en dan beginnen de problemen. De mugjes komen meteen op deze plaatsen af. Daar staan natuurlijk je mooiste lijnen, en in het begin denk je, het

zal wel meevallen. Tot dat je ineens planten ziet staan die wat met hun blad gaan hangen en dan ben je meestal te laat, vooral als op sommige heldere dagen het zonnetje in de kas schijnt. Je pakt dan heel voorzichtig zo'n plantje en op de plaats waar het plantje uit de grond komt zie je in sommige gevallen de maden van de mug er al uit komen. In het verleden werd er dan direct gespoten met Parathion, maar gelukkig kunnen we dit mugje tegenwoordig goed biologisch bestrijden met nematoden (dit zijn zeer kleine aaltjes). Deze aaltjes zoeken de larven van de varenrouwmug op, dringen via natuurlijke lichaamsopeningen naar binnen, en in het lichaam van de muggenlarven zoeken ze het darmkanaal op, doorboren het darmkanaal en dringen naar binnen. Met een specifieke bacterie die ze bij zich hebben doden ze de muggenlarven.

Ook kom ik ze wel eens tegen bij het stekken van *Polystichums* onder plastic, maar ik heb het idee dat die wat meer kunnen hebben dan bonenplantjes. Verder hoop ik dat ik op de eerste bijeenkomst van de Varenverniging wat vegetatief vermeerderde jonge planten van *Polystichum proliferum* (Mother Shield Fern) mee kan nemen zonder varenrouwmuggen.

Volwassen vorm en larve van een varenrouwmug
(bron: <http://insects.tamu.edu>)

Prikkebeen populariseerde Pteridomania

Wim de Winter

De ongekende varengekte in Engeland in het midden van de negentiende eeuw is velen welbekend. Dé doorslaggevende factor in het ontstaan van de pteridomania was de ontdekking dat varens uitstekend groeien in een nagenoeg luchtdicht afgesloten ruimte waar voldoende licht in kan komen: het huiskamerkasje of de zgn. Wardian case. Minder bekend is dat de uitvinder van de Wardian case, de Londense arts Nathaniel Bagshaw Ward, zijn ontdekking niet deed toen hij probeerde varens te kweken, maar een vlinder. Lees hier het verhaal van zijn ontdekking van zijn eigen hand¹:

"Doordat ik de werken van de onsterfelijke Linnaeus had leren kennen was de botanische wetenschap sinds mijn jeugd mijn grootste plezier geweest; en het eerste doel van mijn ambitie was een muur te bezitten, bedekt met varens en mossen. Om deze wens te verwerkelijken bouwde ik een soort van rotspartij in mijn achtertuin, waarop ik een geperforeerde buis plaatste waaruit water op de planten eronder druppelde. Dit waren *Polypodium vulgare*, *Lomaria spicant*, *Lastræa dilatata*, *L. Filix-mas*, *Athyrium Filix-Fœmina*, *Asplenium Trichomanes*, en enkele andere varens en mossen meegenomen uit de bossen in de omgeving van Londen, tezamen met sleutelbloemen, klaverzuring, &c. &c. Omgeven echter door tal van fabrieken en gehuld in de rook daarvan begonnen mijn planten weldra te kwijnen en gingen uiteindelijk dood, ondanks al mijn pogingen om ze te behouden. Toen ik mijn pogingen al in wanhoop al had opgegeven begon ik er wat verder over na te denken als gevolg van een onbetekenende gebeurtenis in de zomer van 1829. Ik had de pop van een pijlstaartvlinder begraven in wat vochtige aarde in een glazen pot, afgesloten met een deksel. Ik bekeek de pot iedere dag, waarbij me opviel dat het vocht, dat door de warmte van de dag vrijkwam uit de aarde, condenseerde op het glas en terugkeerde naar vanwaar het gekomen

was, zodat de aarde altijd even vochtig bleef. Ongeveer een week voor de laatste gedaantewisseling van het insect verschenen een zaailing van een varen en een gras op het oppervlak van de aarde.

Ik was verbijsterd dat van die klasse van planten, die ik jarenlang tevergeefs had proberen te kweken, er zomaar één sponte suâ opkwam onder zulke omstandigheden en ik vroeg mij af wat de noodzakelijke voorwaarden waren voor zijn groei. Het antwoord hierop was ten eerste een atmosfeer vrij van roet² (dit was ik mij welbewust van eerdere ervaringen); ten tweede licht; ten derde warmte; ten vierde vocht en tenslotte uitwisseling van lucht. Het was tamelijk evident dat de planten in de pot net zo goed licht en warmte konden verkrijgen als erbuiten, en dat het deksel tegelijkertijd het roet buiten en het vocht binnen hield. De enig overblijvende voorwaarde die vervuld moest worden was de gasuitwisseling: hoe moest die gerealiseerd worden? Aanvankelijk zag ik de wet aangaande de diffusie van gassen over het hoofd en beweerde ik dat de circulatie het gevolg was van temperatuurvariaties die leidden tot afwisselende uitzetting en krimp van de lucht rond de planten; wat weliswaar het geval is, maar een uiterst beperkt effect heeft.

Toen aldus aan alle voorwaarden voor de groei van mijn kleine plantje was voldaan was het tijd om de proef op de som te nemen. Ik plaatste de pot buiten bij het raam van mijn studeerkamer – een kamer op het noorden – en tot mijn grote genoegen bleven de planten goed groeien. Het ble-

ken *Lastræa Filix-mas* en *Poa annua* te zijn. Ze vroegen geen aandacht, dezelfde circulatie van water duurde voort en ze bleven hier gedurende bijna vier jaar. De *Poa* bloeide eenmaal en de varen produceerde elk jaar drie of vier bladeren. Na deze tijd gingen zij per ongeluk verloren doordat het deksel doorroeste tijdens mijn afwezigheid en regenwater in de pot kon komen. Echter lang voordien verwierf ik een paar planten *Hymenophyllum* en *Trichomanes* om te experimenteren en er is misschien geen beter manier om de resultaten van mijn onderzoekingen te illustreren dan er een paar te selecteren. Te beginnen met –

1. *Trichomanes speciosum*. Deze, de mooiste van onze cellulaire planten³, is de meest onhandelbare onder de gangbare behandelingsmethodes. Loddiges⁴, die hem verscheidene malen heeft gehad, kon hem nooit in leven houden. Baron Fischer, hoofdopzichter van de botanische instituten van de Keizer van Rusland, nam zijn hoed af toen hij mijn plant zag groeien, maakte er een diepe buiging voor en zei: 'U bent mij de meester geweest alle dagen van mijn leven.'

Vanaf dat moment wonnen de Wardian cases snel aan populariteit. Aanvankelijk niet eens in de eerste plaats als plantenterraria binnenshuis, maar om planten in leven te houden tijdens de barre omstandigheden gedurende de maandenlange zeereizen van, naar en tussen de koloniën. De botanici rond Kew Gardens waren de eersten die deze mogelijkheid inzag en benutten. Maar ook bij het doorbreken van landbouwmonopolies of simpelweg het vergroten van het productie-areaal van commerciële gewassen hebben de glazen dozen een cruciale rol gespeeld: 20.000 theeplanten werden verscheept van Shanghai naar Assam in India; stekken van de kinaboom (kinine) werden getransporteerd vanuit de westelijke hellingen van de Ecuadoraanse Andes naar plantages in Oost-Indië; de pará-rubberboom, die de basis vormde van de Britse rubberindustrie, was via Kew vanuit Brazilië naar Maleisië en Sir-Lanka ge-

bracht (dit schijnt nog een belangrijke factor geweest te zijn in het geallieerde succes in de Tweede wereldoorlog). Totaan de uitvinding van de plastic zak heeft de Wardian case nooit aan belang ingeboet.

Zo gemakkelijk als het vandaag de dag is om varens te kweken in een bakje-van-de-Chinees, is het maar moeilijk voor te stellen dat het ooit een schier onmogelijke opgave was...

1. Bron: Ward, N.B., 1842. On the Growth of Plants in Closely Glazed Cases. London: J. Van Voorst.

2. Voor de plantenliefhebbers in het geïndustrialiseerde Londen aan het begin van de 19e eeuw was de zure neerslag een serieus – en ten volle onderkend – probleem. Er werden levendige disputen onderhouden of de plantschade het gevolg was van de zwaveldioxide in de lucht dan wel van het zwavelzure karakter van roetdeeltjes.

3. Hier in de betekenis van "lagere planten".

4. George Loddiges (1784-1846): Botanisch tekenaar in Londen.

Boekbespreking: Tree ferns

Mark F. Large & John E Braggins
Timber Press, Portland, Cambridge.
2004
ISBN –88192-6390-2 hardcover.
Eur. 48,--

Harry Roskam

Eindelijk! Een varenboek over boomvarens. We hebben er lang, te lang, op moeten wachten. En nu maar hopen dat het aan de verwachtingen voldoet?

Zoals gebruikelijk eerst de uitleg over wat varens zijn en hoe hun levenscyclus in elkaar steekt, waar te vinden onder welke omstandigheden, hoe te kweken, enz. Daarna een hoofdstuk over de verdeling over de families. Tot slot het encyclopedisch gedeelte over de soorten, met daarin een katern met kleurenfotomateriaal van een klein deel van de beschreven planten.

Het grootste gedeelte van dit boek van 360 pagina's wordt door de soortbeschrijvingen in beslag genomen. Gemiddeld zo'n 3 soorten per bladzijde, en daarmee worden enkele honderden soorten beschreven. Beschreven, helaas, en afgezien van een enkele uitzondering niet vergezeld van (detail)-tekeningen. Daarmee wordt het voor de gemiddelde amateur een boek waarmee het moeizaam zal zijn om tot determinatie van zijn planten te komen. Nu zullen de meesten van ons niet een collectie boomvarens in of om het huis hebben staan van grote omvang, laat staan dat het om een grote variatie van soorten zal gaan. En zeker geen honderden. Veelal zal het om een beperkt aantal *Cyathea*- en/of *Dicksonia*-soorten gaan. En in de meeste gevallen zullen we daar dan al snel met de tot nu toe beschikbare varenliteratuur achter de goede familie en zelfs soortnaam zijn gekomen, juist omdat dit beperkte assortiment daarin beschreven staat.

De lol van een uitgebreid boomvarenboek

zit hem dan ook niet er in dit beperkte assortiment op naam te kunnen brengen, maar in het smachten naar al die mooie soorten die je nog niet hebt en in de meeste gevallen ook niet zult (kunnen) krijgen. Maar als al die soorten dan zo beperkt worden beschreven en/of afgebeeld dat er van smachten weinig over blijft dan is er van die lol snel weinig over.

Natuurlijk is het een verdienste van de auteurs om al de soorten boomvarens goed per familie bijeengebracht op te sommen en beschrijven, maar het blijft een gemiste kans om dit niet vergezeld te hebben laten gaan met de noodzakelijke tekeningen van bladspiegels, tandingen, sorizetting, schubben, enz.

En natuurlijk weet ook ik dat het boek dan aanzienlijk dikker en veel duurder zou zijn geworden en wellicht nog jaren op zich had laten wachten. En daarom ben ik toch blij dat het boek er nu is en zou ik het mijn collectie varenboeken niet willen missen.

Wanneer u met boomvarens bezig bent en graag daarover een goed boek zou willen hebben, beraadt u wat dit boek betreft. Ik neem het graag op de volgende vergadering mee zodat een ieder zijn eigen oordeel kan vormen.

Polystichums in Macaronesie

Peter Hovenkamp

In het tijdschrift *Systematics and Biodiversity* 2 (2004), p. 147-161 behandelt J.P. Roux de *Polystichum*-soorten (Naaldvarens) in het Macaronesische gebied. Dit beslaat de Kanarische eilanden, Azoren en Madeira. Hij onderscheidt er 3 soorten en één hybride, de meeste (behalve *P. setiferum*) beperkt tot Madeira. Wie van plan is om met vakantie één van deze gebieden te bezoeken en geïnteresseerd is in deze varens, kan vast een overdrukje lospeuteren: Roux@nbict.nbi.ac.za

Anders maak ik wel een fotokopietje.

Boekbespreking:

A Natural History of Ferns

Robbin C. Moran
Timber Press, Portland, Cambridge.
2004
ISBN 0- 88192-667-1. Eur. 28,-

Harry Roskam

Alles wat u altijd had willen weten over varens, maar nooit heeft durven vragen...!?

Alle gekheid op een stokje. Hoe vaak is u niet gevraagd: Waarom toch varens? Wat trekt je daarin toch? En allemaal hebben we ons eigen verhaaltje daarop klaar. Dit boek geeft je echter de mogelijkheid om van je verhaaltje een Verhaal te maken.

Inderdaad. Verhaal met een hoofdletter. Het intrigerende verhaal van de varens wordt hierin in al zijn finesses hoofdstuk voor hoofdstuk uitgerold. En dat niet alleen, ook wanneer en hoe in het verleden de geheimen –en dat waren ze in het verdere verleden– van die vreemde planten die varens genoemd worden, ontdekt en onthuld werden.

Hoe ze zich vermenigvuldigen, met of zonder sporen, hoe de classificatie van de varens in elkaar steekt, hoe het zit met de zeer lange geschiedenis van de varens, hoe varens zich aan de omstandigheden aanpassen, hoe de varengeslachten over onze aardbol verspreid zijn en hoe wij mensen met deze fascinerende plant omgingen en nog omgaan.

Veel daarvan zal u niet onbekend zijn, maar het is de manier waarop de auteur deze verhalen, haast in literaire taal en zeer toegankelijk, op papier heeft weten te zetten.

De auteur, Robbin Moran, is curator voor de varens bij de New York Botanical Garden in New York en heeft eerder al meegewerkt aan de revisie van het beroemde boek van Barbara Joe Hoshizaki "Ferngrowers manual" dat in 2002 uitkwam.

De teksten worden daar waar nodig goed ondersteund door lijntekeningen, zwart/witfoto's en kaartjes. Ook is een katern kleurenfoto's aanwezig.

Mijn varenbibliotheek is inmiddels bijna 200 ex. groot en daar zitten echt schitterende boeken bij, maar ik durf hier zonder meer te stellen dat dit boek één van mijn favorieten is. En niet alleen van mij, mijn mening wordt gedeeld door de beroemde Oliver Sacks. Ook zo'n begenadigd schrijver die zijn vak van psychiater zo beeldend voor derden inzichtelijk heeft weten te maken als in boeken als bv. *The awakings* en *The man who mistook his wife for a hat*, maar ook een groot varenliefhebber zoals te lezen valt in zijn boek *Oxana Journal*, waarin hij zijn belevenissen op een varenexcursie in Mexico beschrijft. Sacks schreef een enthousiast voorwoord bij dit prachtige boek.

Een fantastisch boek dat iedere rechtgeaarde varenliefhebber gelezen zou moeten hebben en in zijn boekenkast zou moeten hebben. Daarna kan je op al je vragen over je mooie hobby een even mooi én goed antwoord geven.

Veel leesplezier.

Gelezen in The Garden

Jan Greep

Over Boomvarens

In het januarinumnummer van The Garden, het maandblad van de Royal Horticultural Society staat een uitgebreid artikel over de "oogst" en de handel in boomvarens uit tropisch Zuid-Amerika, Zuidoost Azië, Australasie en bepaalde eilanden in de Stille Oceaan.

Dicksonia antartica is de meest gangbare soort en in 2003 en 2004 werden alleen al vanuit Tasmanië 52 000, veelal in het wild verzamelde, volgroeide exemplaren geëxporteerd.

In 1975, bij het in werking treden van CITES, werden er strenge regels ingevoerd m.b.t. de boomvarens uit de families *Cyatheaaceae* en *Dicksoniaceae*. Tegen het einde van de 90er jaren werd echter een versoepeling van de regels aanbevolen en dit leidde in April 2000 tot een meer doelgerichte benadering. Onder de CITES-bepalingen vallen nu alle soorten *Cyathea* (ca 600 species), 4 soorten *Dicksonia* van Amerikaanse oorsprong en *Cibotium barometz*, een dicksonia-achtige boomvaren uit Zuidoost Azië.

Het artikel is van de hand van Sir Peter Crane, directeur van de Royal Botanic Gardens in Kew. Voor geïnteresseerden onder de lezers zal ik op verzoek een fotokopie meebrengen naar de voorjaarsvergadering in Leiden.

In het februari-nummer opnieuw een artikel over boomvarens. Het blijkt dat de ingevoerde stammetjes ongedierte kunnen bevatten, zoals slakken, wormen, duizend- en miljoenpoten en spinnen. In het land van herkomst behoren de stammen met insecticiden te worden behandeld, maar dit wordt blijkbaar niet altijd afdoend gedaan.

In het laatste kwartaal van 2004 werden in Groot-Brittannië bijna 3500 planten geïnspecteerd en daarbij werden 11 insecten soorten gevonden, Een deel van de planten werd vernietigd.

Bij de geïmporteerde stammen zijn er, die geoogst werden in gebieden, bestemd voor ontwikkeling, zoals woningbouw of industrie. Deze kunnen in het land van herkomst bij export de gebruikelijke kanalen mislopen en daarmee ook de inspectie. De schatting is, dat ongeveer 90% van de in Europa geïmporteerde boomvarens via havens in het Verenigd Koninkrijk loopt.

Boomvarens, die al aanwezig zijn bij tuincentra en particulieren, zullen niet meer worden gecontroleerd; de inspectie richt zich op nieuwe partijen in de havens voor dat invoer plaats vindt.

In dit verband is het wel aardig te vermelden, dat stammen van boomvarens behalve ongedierte ook resten van andere planten –lees varens– kunnen bevatten. Bij een excursie van onze vereniging twee jaar geleden naar de "Groene Prins" wees de eigenaar op een varen, die hij op een stammetje gevonden had. Deze had hij gedetermineerd als zijnde *Paesia scaberula*. In Jones' Encyclopaedia van varens wordt *Paesia scaberula* beschreven, en afgebeeld. In het land van herkomst, Nieuw Zeeland, gedraagt *Paesia* zich als "onze" adelaarsvaren, *Pteridium aquilinum*, zij het, dat *Paesia* daar niet hoger wordt dan 60 cm.

Over Blechnums

In het maart-nummer staat een interessant artikel van Martin Rickard over *Blechnums* d.m.v. duidelijke foto's verbeeld, passeert een hele serie de revue, t.w. *Blechnum chilense*, - *magellanicum*, - *tabulare*, - *fluviatile*, - *discolor*, - *procerum*, - *nudum*, - *novae-zelandiae*, - *vulcanicum*, - *discolor*, - en de welbekende - *spicant*. Ook wordt *Cyclosorus pennigerus* getoond.

Overblijfsel

In hetzelfde nummer een beschrijving van een overblijfsel uit de tijd van de varengekte-een Victoriaanse kas, in oude glorie hersteld en in 1997 opnieuw beplant onder auspiciën van de Royal Botanical Garden in Edinburg. Eigenaren zijn de heer en mevrouw Fyfe; zij bewonen het landgoed Ascog Hall op het eiland Bute aan de westkust van Schotland. Meer informatie te vinden op website www.ascoghallfernery.co.uk.

VAREN-VARIA, het orgaan van de Nederlandse Varenvereniging, verschijnt driemaal per jaar en wordt gratis toegezonden aan alle leden.

Redactie

Peter Hovenkamp
Eiberoord 3
2317 XL Leiden
hovenkamp@nhn.leidenuniv.nl

Bestuur

Bernhard Mars, voorzitter
b.l.m@hetnet.nl
Rens Huibers, secretaris
rens.aline.roel@planet.nl
Dirk Ambachtsheer, penningmeester
varen_penningmeester@hetnet.nl
Johan Roodnat, algemeen lid
roodnatje@planet.nl
Peter Meegdes, algemeen lid
meegdes@multiweb.nl

Secretariaat

Rens Huibers
Dwarspad 15
1721BP Broek op Langedijk
0226-314443 (telefoon en fax)

Internet

<http://www.nederlandse-varenvereniging.nl/>

Sporenbank

Luuk Jaarsma
Van Eydenhof 51
3833JX Leusden
033-4951602
E-mailadres: l.jaarsma@hccnet.nl

Contributie

De contributie bedraagt € 16 per jaar (voor leden buiten Nederland € 20 per jaar), over te maken op postgiro 210286 t.n.v. de penningmeester van de Nederlandse Varenvereniging te Eindhoven.

Kopij

Varen-Varia accepteert in principe **alle** bijdragen van leden van de Nederlandse Varenvereniging. De redactie is graag bereid om, in overleg met de auteurs, zorg te dragen voor stijl of spelling.

Kopij kan worden aangeleverd in handgeschreven of getypte vorm (beide graag met dubbele regelafstand, of elektronisch (op diskette in ASCII-format, of elk gangbaar tekstverwerkingsformat), of per e-mail of e-mail aanhangsel naar:

Hovenkamp@nhn.leidenuniv.nl

Illustraties: Illustraties bijvoorkeur in de vorm van lijntekeningen in zwart-wit.

Er kan per nummer een kleurenplaat worden bijgevoegd.

